

УДК 811.163.3(091)(049.3)

УДК 821.163.3(091)(049.3)

УДК 930.85(497.7)(049.3)

Васил Тоциновски

**ЗА КОНТИНУИТЕТОТ И ТРАДИЦИЈАТА НА
МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА
(Валентина Миронска-Христовска, *Македонистички студиуми*,
Институт за македонска литература, Скопје, 2025)**

Со интерес и задоволство ја исчитувам новата дванаесетта книга *Македонистички студиуми* на Валентина Миронска-Христовска (1963, Скопје). Во тој миг се потсетувам на мислата како вреднување напишана пред повеќе години оти таа е даровит автор и зналец. Станува збор за творец што има сопствена долгорочна и системна истражувачка програма за традицијата и континуитетот на македонската културна историја. Релевантни прашања за проследување, толкување и вреднување се самобитноста, идентитетот на националниот колектив во неговата опстојба, коренот и непокорот како рамноправен партнер во големото светско семејство на народите. Постапката на Миронска-Христовска во составување/формирање на секоја книга се одвива во подготовките и прецизните потреби за научен проект. Таа исцело е посветена во истражување и афирмација на македонските вистини во кои се преплетуваат родољубивите одредници оти татковината се сака и се брани како колективна придобивка што ни дарувала чест, достоинство, сонцелубие и правичност. Сите тие егзистенцијални димензии имаат сопствено време и простор, а тоа се 19. и 20. век и библиската Македонија. Ако во литературата богатство и вредности се чувствата, емоциите и фантазијата, научниот работник ги поседува и ги користи аргументите/документите за времињата, луѓето и настаните што некогаш биле живот. А тие вистини во *Македонистички студиуми* се испишани со чист и јасен јазик и мисла, убаво едноставен и разбирлив стил со кои книгата е податлива за читање

и секако за препрочитување. Монографскиот труд со магија на хронологијата е четиво за животните и творечки врвици на еден автор и е престолен во споменик за помнење, меѓу кои се и оние од Миронска-Христовска *Литературното дело на Евтим Сиротјанов* (2004) и *Трајко Кишанчев книжевна, културна и револуционерна дејност* (2015). Читајќи ги студиите ненаметливо и убедливо постојано ме предупредуваа со онаа древна мудрост да се почитуваме и сакаме себеси, оти ако очекуваме дека некој друг ќе го направи тоа за нас сме се излагале/измамиле.

Содржината на книгата *Македонистички студии* ја составуваат дваесет студии посветени на животот и делото на најзнаменитите/бележити *македонски културни икони* од 19. и од 20. век. Дејци што оставиле трајни траги и вредности, и имале судбинска улога во македонското постоење, во националната и револуционерна преродба. Текстовите системно и аналитички меѓу другото, укажуваат на македонскиот културен развој и посебно на непомирливата борба за афирмација на македонскиот национален идентитет. По неканонското укинување на Охридската архиепископија, судбински важна е борбата на македонските преродбеници за македонскиот јазик и неговото спротивставување на елинизацијата. Валентина Миронска-Христовска извонредно добро книгата ја отвора/започнува со студијата *За македонските работи во 19. век* посветена на учебникарите. Туѓите интереси и пропаганди ја разнебитуваат Македонија. Македонските просветители го избираат третиот македонски пат и за првпат мајчиниот македонски јазик се воведува во богослужбата и во литературата. Првиот печатар Теодосиј Синаетски во предговорот кон книгата *Ушешение ѓрешним* на Кирил Пејчиновиќ во директен говор до читателите/до својот народ порачува: *Еве клуч што ги отвора вашите срца, но не клуч од злато и сребро, туку клуч од железо и челик кој не се свийкува, златото и среброт се меки, но железото со челикот не се свийкува*. Тоа е мајчиниот македонски збор што стигнува насекаде и ги отвора сите врати/срца. Како дополнување/дорекување следува студијата *Творечкиот импулс на Рајко Жинзифов* кој во посебен отпечаток прв објави поема на македонски народен јазик и го публикуваше првиот македонски расказ – патопис. Во македонската културна историја се преплетуваат различни идеи; од панславизмот, односно сесловенството, до сепаратизмот или поточно македонизмот што војувал за самостојно решавање на македонското прашање и

за самостојна македонска научна мисла. Тоа е тема во студијата *Влоѓоѝ на Рајко Жинзифов, Кузман Шайкарев, Арсени Јовков и Крсѝе Мисирков во македонскаѝа кулѝурна исѝорија*. Овој тематски блок се заокружува со текстот *Пољедииѝе на европскиѝе инѝелекѝиуалци за Македонија од крајоѝ на 19. век и ѝочейокоѝ на 20. век*. Говорат/пишуваат вљубеници и почитувачи, афирматори на македонската самобитност од крајот на 19. век и почетокот на 20. век – Карл Хрон, Петар Драганов, Николај Дурново, Рихард фон Мах, Вилијам Гледстон. Историјата го поставила прашањето дали секој народ заслужува да има своја држава. Негативниот одговор е дополнет со неминовната вистина оти право на сопствена држава имаат само оние народи што слободата и татковината ги извојувале со сопствена пролеана крв. За жал, премногу македонска крв била пролеана за слободата и иднината на Македонија.

Во воведната студија *За македонскиѝе работѝи во 19. век* Валентина Миронска-Христовска децидно го одредува значењето и судбинското пресоздавање на македонствувањето. *А ѝокму ѝред два века, во ѝочейокоѝ на 19. век, македонскиѝе ѝросветѝиѝели засѝанале ѝроѝив овој ѝроцес ѝреку борбаѝа на македонскиоѝ јазик и борбаѝа за обнова на Охридскаѝа архиеѝискоѝија, борба која била водена едѝнсѝивено и самосѝојно од сѝрана на македонскиоѝ народ ѝоради иѝио никој нема ѝправо да се ѝовикува на нејзиноѝо кулѝурно наследсѝиво и да го ѝрѝсвојува. Македонскиѝе ѝреродбеници со заложбиѝе да се воведѝе македонскиоѝ народен јазик во обрзованието и во ѝечайѝението книѝи, со објавата на учебници и речници, како и со оѝворањето на училишѝа во кои образованието се ширело на македонски народен јазик ја зайочнале македонскаѝа кулѝурна, национална и револуционерна ѝреродба*. Познатите и бесмртни личности, настани и манифестации колективно се меморираат, тие се содржина, мисла и смисла, идеи идеали на македонството, та затоа се одбележуваат и се пренесуваат на новите македонски генерации. Нивниот дух вечно е присутен во човекот, времето и просторот. Тоа се теми во другата половина студии на Валентина Миронска-Христовска. Циклусот го отвора студијата *Македонскаѝа национална икона Гоце Делчев во лиѝературнаѝа меморија*. Се разгледуваат творби посветени на македонскиот симбол создавани за време на неговото време, мигот на убиството до денешни дни како идеја и идеал вградена во непокорот и во иднината на ѝубената Македонија. Тој со Кочо

Рацин и Блаже Конески се најомилените и незаменливи ликови во народната и во современата македонска книжевност.

Секој миг неминовно заминува/се престорува историја. Стари и нови страници од историјата се отвораат како неизлечиви рани по распадот на СФРЈ. Имајќи нови сознанија за подоста идеи и процеси од минатото што биле подзаборавени и малку проследени, Миронска-Христовска го создава текстот *Идејата за Југославија – војна по војната*. Идејата за Југославија пројавена во револуционерниот 19. век, запишува таа, почнала да се остварува по Првата светска војна со монархистичката идеологија, за потоа по Втората светска војна да се вдоми преку комунистичката идеологија што исчезнува во бурното време со уривање на Берлинскиот ѕид и на социјализмот, или поточно со војната на југословенските простори на крајот од заминувањето на 20. век. Така, за жал, новото столетие на овие простори донесе нови делби и преселби, смрт и пролеана крв, црnila што отворија нови рани и страдања. Студијата *Горѓи Абаџиев и Македонскиот литературен кружок* е посветена на местото и значењето на Абаџиев во ова блескотно поглавје во македонската литература што постои и дејствува од 1938 до 1941 година и е моќна потврда на континуитетот на македонската литература со организираните друштва во 19. век и со современата македонска литература како вознес и најбележит афирматор на македонската национална свест од 20. век. Студијата по повод 100-годишнината од публикувањето на *Абеџедар – буквар на македонски народен јазик за употребието на македонскиот национално малцинство во Грција* (1925, Атина) не бара коментари, ниту дополнувања на вистината за постоење на македонското малцинство во јужниот сосед.

Студиите *Ганевиот македонизам* и *Омаж за Гане Тодоровски* се возвратени почит и љубов кон личноста и богатото литературно од една и научно творештво од друга страна како трајни основоположнички вредности во традицијата и континуитетот на македонската книжевност, наука и национална мисла. Од нивното богатство не смее ништо да биде заборавено и да остане понастрана од колективното македонско меморирање и пресоздавање. Судбината на македонскиот народ е проклетство од макеата историја, но и вознес од буните и борбите негови за извојување на своите социјални и национални права и слободи. Тоа се темите и поуките/пораките во студиите *Огрозот на праумата на македонски-*

о̄ӣ нароо во романӣе на Ѓорѓи Абаџиев и на Ташко Георѓиевски и И да ѓо менӣе све̄шо̄ӣ не ѓо менува̄ј̄е свое̄шо мина̄шо, Никаде не оде̄ше без неѓо (оо романо̄ӣ Небеска Тимјанова оо Пе̄ѓре М. Андреевски). Валентина Миронска-Христовска во делото *Македонистички с̄ѓудии* со честа и достоинството на македонските културни икони што ги избрала за обработка/анализа потврдува оти одбрала правдољубиви македонски автори и дејци кои во себе ги обединуваат творецот и револуционерот во борбата како се сака и се брани татковината. Светли и вековити животни и творечки врвици што ги отвораат македонските порти кон слободата и иднината.